

ÇOĞULCU DEMOKRASİ ANLAYIŞI VE İNSAN HAKLARI

Yrd.Doç.Dr. Bülent YAVUZ*

ÖZET

Demokrasi uygulaması, çoğunluk diktatörlüğü haline dönüşebilir. Bu ihtimal ilk olarak güçlü azınlıklar tarafından fark edilen bir olgudur. Çoğunluğun yönetiminin demokrasi uygulamasında en uygun alternatif olduğu düşüncesi, demokrasinin dışlayıcı niteliğini gün yüzüne çıkarmıştır. Bu tehlike sebebiyle çoğulcu demokrasi kavramı üretilmiştir. Günümüzün ideal demokrasi anlayışı özgürlükçü ve çoğulcu bir demokrasidir.

İdeal demokrasi uygulamasında, çoğunluğun yönetme hakkı ile yönetilenlerin hak ve hürriyetleri arasında dengenin sağlanması gerekmektedir. Denilebilir ki ideal demokrasi “çoğunluğun sınırlı egemenliği”dir. Bu da ancak hukuk devletinde mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler : Demokrasi, Çoğulcu Demokrasi, İnsan Hakları

PLURALISTIC DEMOCRACY AND HUMAN RIGHTS

ABSTRACT

The exercise of democracy may mutate to majoritarian dictatorship. This possibility was first discovered by powerful minorities. The belief that majoritarian management is the most suitable alternative at democracy approach has introduced democracies exclusive characteristic. Because of this risk, pluralistic democracy was created. It can be said that, Today's ideal democracy concept is liberal and pluralistic democracy .

In an ideal democracy, the balance between right to administer and human rights and freedoms should be provided. It can be said that an ideal democracy is “limited sovereignty of majority “. This is possible just in the rule of law.

Key Words : Democracy, pluralistic democracy, Human Rights.

* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilimdalı Öğretim Üyesi.

Giriş

Demokrasi kavramı, günümüzün en sık kullanılan ve çok çeşitli anlamlar yüklenilen bir kavramdır. Belki de bu sebeple ne olduğu noktasında en çok tereddüt edilen ve karmaşa yaşanan bir kavramdır. Demokrasi kavramının tarihi gelişim süreci içinde doğrudan-yarı doğrudan-temsili demokrasi, çoğunlukçu-çoğulcu demokrasi, Marksist demokrasi, Liberal Demokrasi, Siber Demokrasi, Militan Demokrasi, Delegasyoncu Demokrasi, Westminster Modeli Demokrasi, Müzakereci Demokrasi, Katılımcı Demokrasi gibi birçok türünün ve farklı açılardan birçok tasnifinin ortaya çıktığını görmekteyiz¹. Bu farklılıklar bir zenginlik olarak görülebilse de aynı zamanda büyük bir karmaşaya da sebep olmaktadır.

Demokrasi uygulamasının çoğunluğun sultanı haline dönüşme ihtimali, ilk olarak güçlü azınlıklar tarafından fark edilen bir olgudur. Çoğunluğun yönetimi anlayışının demokrasi uygulamasında en uygun alternatif olduğu düşüncesiyle birlikte demokrasinin dışlayıcı niteliği gün yüzüne çıkmıştır. Bu tehlike sebebiyle çoğulcu demokrasi kavramı üretilmiştir. Günümüzün ideal demokrasi anlayışının artık bireyin özgürlüklerini koruyan, özgürlükçü, çoğulcu bir demokrasi anlayışı olduğu² söylenebilir.

Çoğulcu, özgürlükçü ve bireyci anlayışın hakim anlayış olması sebebiyle, günümüzde demokrasi kavramının dikkat çeken bir diğer yönü de insan hakları kavramı ile birlikte kullanılıyor olmasıdır. “Demokrasi ve insan hakları” kavramı, politik söylemlerin vazgeçilmez ikiz kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeplerle, “demokrasi” ile “insan hakları” kavramları arasındaki ilişkinin daha anlaşılabilir bir yöntemle ortaya konulması ihtiyacı kendisini hissettirmiştir.

¹ Demokrasi türleri ile ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz.; Arend LIJPHART, *Çağdaş Demokrasiler, Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oйдаşmacı Yönetim Örüntüleri*, Çev. Ergun ÖZBUDUN-Ersin ONULDURAN, Yetkin Yayınları, Ankara; Hasan TUNÇ, “Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı”, *GÜHF Dergisi*, Prof.Dr. Attila ÖZER’e Armağan, S.12, C.1-2, Ankara 2008.

² Mehmet TURHAN, “Anayasamız ve Demokratik Toplum Düzeninin Gereklere”, *Anayasa Yargısı* 8, Ankara, 1991, s.405.

I. Genel Olarak Demokrasi Kavramı

Demokrasi, Abraham Lincoln'ün meşhur tarifi ile "halkın, halk tarafından ve yine halk için yönetimi"dir³. Dahl'a göre demokrasi, "Kollektif ve bağlayıcı kararlar almanın benzersiz bir yöntemi"⁴dir. Sadece Abraham Lincoln'ün tanımı ile bile demokrasiye ulaşılabilmesi için birtakım şartların gerçekleşmesi gerektiği sonucu çıkarılabilir: öncelikle yönetimin halk eliyle yürütüldüğü bir sistem aklı gelmektedir. Yani ister doğrudan olsun, isterse temsili olsun, devlet yönetiminde halkın söz sahibi olması, devlet yönetimi ile ilgili kararların verilmesinde halkın belirleyici olması gerektiği sonucuna ulaşmak mümkündür. İkinci olarak, "halk için yönetim" ifadesinden, devlet anlayışının "insan haklarına dayanan bir devlet anlayışı" olması gerektiği sonucunu çıkarmak mümkündür. Yani devletin örgütlenmesinden, yasaların yapılmasına kadar insan haklarını temel alan bir anlayışın hakim olması gerekmektedir. Böylece bütün ulusal politikaların belirlenmesinde de insan hakları eksenli hareket edilmesi zorunlu olmaktadır. Bu durumda demokrasinin işlemesi için vatandaşların da devletin varlık sebebinin vatandaşların temel haklarını eşitçe korumak olduğu bilincine sahip olması gerekir⁵. "Böylece demokrasi, kamunun yönetimine ilişkin kararların, ilgili bütün yurttaşların -ama devletin, bütün yurttaşların temel haklarını eşitlikle korumak için var olduğu bilincinde olan yurttaşların- katılımıyla alındığı yönetim şeklidir."⁶ Bu anlamda bir demokrasinin işleyebilmesi için, "toplum sözleşmesi" kuramının -en azından- devletin kuruluş gayesinin insan hakları olduğu fikri üzerine gerçekleşmesi gerekir. Yani bu konuda toplumda oy birliği sağlanmış olmalıdır⁷.

Milattan önce 4. ve 5. yüzyıllarda Atina'da yaşanan doğrudan demokrasi uygulamasının günümüz şartlarında uygulanma imkanının kalmadığı bilinen bir gerçektir. Zaten eski Yunan uygulamasının bile tam manasıyla doğrudan demokrasi teorisine uygun bir uygulama olmadığı birçok yazar tarafından ifade edilmektedir. Eski Yunan uygulamasında hem yönetime katılımın sınır-

³ Giovanni SARTORI, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, (Çev. Tuncer KARAMUSTAFAOĞLU-Mehmet TURHAN), Yetkin Yayınevi, Ankara, 1996, s.8.; Giovanni SARTORI, *Demokrasi Kuramı*, Çev.: Deniz Baykal, Siyasi ilimler Türk Derneği, Yayın No:23, Ankara, s.18.

⁴ Robert DAHL, *Demokrasi ve Eleştirileri*, Çeviren Levent Köker, Yetkin Yayınevi, Ankara 1993, sh. 6.

⁵ İonna KUÇURADİ, *Yirmibirinci Yüzyılın Eşiğinde Demokrasi Kavramı ve Sorunları*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı, s.24.

⁶ KUÇURADİ, s.25.

⁷ KUÇURADİ, s.25.

landırılmış olması, hem de o dönemde bile bizzat halk tarafından yönetim anlayışıyla tezat oluşturan liderlik kurumunun varlığını devam ettirmesi, seçilmiş veya atanmış görevlilerle işlerin yürütülüyor olması⁸ bu görüşü doğrulamaktadır.

Günümüz demokrasileri, bir fiili zorunluluktan dolayı temsili demokrasiler şeklinde işlemektedir. Zaten Duverger de bu gerçeği, demokrasinin “en basit ve gerçekçi tanımının yöneticilerin dürüst ve serbest seçimler yoluyla, yönetilenler tarafından seçildiği rejim⁹” olduğunu ileri sürerek ifade etmiştir. Bu uygulamada Millet, sahip olduğu egemenliği seçimlerle belirlenmiş temsilcileri eliyle kullanmaktadır. Artık günümüzde demokrasi denildiği zaman akla gelen şey temsili demokrasidir¹⁰.

II. Genel Olarak İnsan Hakları ve Demokrasi ile İlişkisi

İbrahim KAPLAN, demokrasi ile insan hakları arasındaki ilişki ile ilgili olarak şöyle bir formül ortaya koymuştur: “Demokrasi latince “demos” yani “halk” ile “kratos” yani hakimiyet-iktidar” köklerinden meydana gelmiş bir kelimedir. Bu anlamıyla “halkın kendi kendini idare etmesi”ni ifade eder. Formülle ifade etmek gerekirse, Demokrasi = Toplumun kendi kendisini idare etmesi; Toplumun kendi kendini idare etmesi = toplumun oybirliği ile hareket etmesi = ferdin kendi kendini idare etmesi = FERDİN HURRIYETİ. Bu durumda Demokrasi =HÜRRIYET”tir¹¹.

İonna KUÇURADI’ye göre günümüzde demokrasi, çok partili siyasi hayat ve seçimlerle özdeşleştirilmekte ve sadece bu unsura indirgenmektedir. Bunun bir sonucu olarak da –özellikle gelişmekte olan ülkelerde- “her şey yapılabilir” anlayışı içinde, daha fazla oy alabilmek için, onları destekleyen seçmen kitlelerini hoşnut edecek vaatlerde bulunmaktadırlar. Ancak, bu vaatler, insan haklarını ihlal eder nitelikte olabilmektedir. İşte bu anlayıştaki bir demokrasinin insan haklarını koruyucu bir fonksiyon üstlenmediği, bazen de

⁸ Giovanni SARTORI, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Çev.Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU-Mehmet TURHAN, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, s.303.; Mustafa ERDOĞAN, *Anayasal Demokrasi, Siyasal Kitabevi*, Ankara, 2001, s.201.

⁹ Sami SEZEN, *Seçim ve Demokrasi*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1993, s.37.

¹⁰ Arend LIJPHART, *Çağdaş Demokrasiler, Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydışmacı Yönetim Örüntüleri*, Çev. Ergun ÖZBUDUN-Ersin ONULDURAN, Yetkin Yayınları, Ankara, s.11.

¹¹ İbrahim KAPLAN, “Demokrasi-Hukuk-Otorite”, *AÜSBF Dergisi*, C.49., S.1., Ankara, 1994, s.268.

Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları

insan haklarını tehdit eder bir niteliğe büründüğü gözlenmektedir¹². Bu demokrasi anlayışı ve bu türden demokrasi uygulaması, “demokrasinin ne olduğu”, “insan haklarını da güvence altına alan demokrasinin ne gibi niteliklere sahip olması gerektiği” sorularını yeniden gündeme taşımaktadır¹³.

Günümüzde insan haklarının güvence altında olması ve korunması gereği üzerinde bir konsensüsün olduğu söylenebilir. Ancak, insan haklarının korunmasının devletin ana gayesi olduğu anlayışında bir konsensüsün olduğunu söylemek güçtür. Özellikle nelerin demokratik karar alma mekanizmalarına konu olabileceği, nelerin olamayacağı konusunda bir açıklığın olduğunu söylemek zordur. Bir başka deyişle, demokrasi çoğunluğun kural koyma ve yönetme hakkına sahip olması anlamına geldiğine göre, acaba çoğunluk her konuda karar alabilme imkanına sahip olmalı mıdır? Eğer gerçek anlamda bir demokrasi uygulaması isteniyorsa, insan hakları alanındaki güvencelerin -demokrasi araçlarıyla da olsa- kaldırılabilmesinin mümkün olmaması gerekir¹⁴.

Leslie LIPSON’a göre demokrasi, “vatandaşları için mümkün olduğunca fazla hürriyet ve eşitliği birleştiren bir yönetim şekli¹⁵”dir. Liberal demokrasi açısından hürriyet, bireyin sahip olduğu hürriyettir. Dolayısıyla liberal demokrasi anlayışında bireye ait hürriyet ile demokrasi arasında önemli bir bağ vardır. Hürriyet ve eşitliği birbirinden ayırmak da mümkün değildir. Giovanni SARTORI’ye göre eşitlik hürriyet için gereklidir ama yeterli değildir. Diğer bir deyişle eşitlik hürriyetin bir unsurudur ama tek başına hür olmayı sağlamaz. Bireyler diktatörlükte de eşit olabilirler ama hür olduklarını söylemek mümkün değildir. Hatta SARTORI’ye göre hürriyet için eşitliğe gerek bile olmayabilir¹⁶. Demokraside özgürlük herkesin yönetime serbestçe katılımını sağlarken, eşitlik de insanların her türlü farklılığına rağmen, insan onurunun korunması gereğinden dolayı, eşit bir şekilde bu yönetime katılabilmesi anlamına gelmektedir¹⁷. Bu iki unsur demokrasi için olmazsa olmaz şartlar olarak ifade edilmektedir.

¹² KUÇURADİ, s.22.

¹³ KUÇURADİ, s.23.

¹⁴ KUÇURADİ, s.25.

¹⁵ Leslie LIPSON, “Demokrasinin Felsefesi”, Çev. Mustafa ERDOĞAN, Sosyal ve Siyasal Teori: Seçme Yazılar, Ankara, 1993, s.17.

¹⁶ SARTORI (1996), s.391-392.

¹⁷ Carl COHEN, Democracy, University of Georgia Press, North Carolina, 1971, s.251. ; TURHAN, (1991) s.411’den naklen.

Temel hak ve hürriyetlerin, demokratik sürecin ayrılmaz parçası olduğunu kabul etmek gerekir. Çünkü ifade hürriyeti, seçme ve seçilme, siyasi parti kurma ve partiye üye olma, kısaca siyasi faaliyette bulunma hürriyeti, demokrasi uygulamasını gerçekleştirebilmek için zorunludur¹⁸.

III. Çoğunlukçu-Çoğulcu Demokrasi Ayrımı ve İnsan Hakları

Demokrasi uygulamasında, çoğunlukçu ve çoğulcu demokrasi ayrımı, “halkın kendi kendini yönetmesi”nin karar alma sürecindeki uygulamasında karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi, günümüzde doğrudan demokrasi uygulaması fiilen mümkün olmadığı için temsili demokrasi uygulaması görülmektedir. Toplum hayatını etkileyecek kararların alınmasında vatandaşların fikrine göre hareket edilmesi demokrasinin bir gereğidir. Bu durumda yönetim fonksiyonunu kim üstlenecektir? Çelişen tercihler söz konusu ise kim tercihte bulunacaktır? Halkın temsilcileri, karar alırken oy birliği ile mi yoksa oy çokluğu ile mi karar alacaklar? Bu soruların cevabı demokrasi ve insan hakları ilişkisi açısından büyük öneme sahiptir.

Karar alma sürecinde temsilcilerin oy birliğini her konuda aramak, demokrasi ideali için en uygun yöntem olsa da, böyle bir tercih pratikte karar alma sürecini işlemez hale getirecektir. Ayrıca her karar alma sürecinde oybirliği şartını aramak, her vatandaşa ya da her temsilciye veto hakkı tanınması anlamına gelecektir¹⁹. Bu durumda karar alma sürecinde oy çokluğuna razı olmak gerekecektir. Şunu açıkça ifade etmek gerekir ki, uygulamada karşımıza çıkabilecek alternatif hiçbir karar alma yöntemi, oy çokluğu ile karar alınmasından daha demokratik bir netice vermez²⁰. Çünkü oy çokluğu ile karar alınmasının, pratiği mümkün olan alternatif karar alma yöntemi olsa olsa azınlığın karar alması yöntemidir.

Demokratik bir devlette vatandaşlar ve onların seçtikleri temsilciler dışında hiçbir makam ya da merci, hürriyet ile düzen ve otorite arasındaki dengeyi belirlemesi noktasında yetkili değildir. Böyle bir konuda karar verme yetkisinin de mecburen çoğunluğa ait olduğunu kabul etmek gerekir. Siyasi iktidarda istikrarı sağlama gereği²¹ ve yönetilebilirliği sağlama zorunluluğu, çoğunluk prensibine razı olmayı gerektirir. Bu durumda denilebilir ki demok-

¹⁸ TURHAN, (1991), s.412.

¹⁹ Mehmet TURHAN. “Çoğunluk İlkesi”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.4, 1988..s. 71

²⁰ DAHL, (1993), s.179.

²¹ KAPLAN, s.270.

Çoğunlukçu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları

ratik devlette vatandaşlar veya temsilcileri tek başına değil, ancak çoğunluğu sağlayabildiği takdirde hukuk düzeninde uygulanacak kuralları koyabilirler²².

Çoğunlukçu görüşe göre demokrasinin en basit tanımı “halkın çoğunluk tarafından yönetilmesi”dir. Buna göre çoğunluk yönetecek, azınlık ise muhalefet edecektir. Ancak bu görüşe dışlayıcı olması sebebiyle itiraz edilmekte ve demokrasinin ruhuna aykırı bulunmaktadır. Çünkü böyle bir anlayışta azınlıkta kalan kesimin karar mekanizmasına katılması mümkün değildir. Azınlığın muhalefet etmekten başka fonksiyonu olmamaktadır²³.

Bu arada “çoğunlukçu demokrasi” ile “çoğunluğun yönetimi” kavramlarını birbirine karıştırmamak gerekir. “çoğunluğun yönetimi”, kanunların yapılması ve kamusal alanda kararların alınmasında halkın ya da temsilcilerin çoğunluğunun zorunlu ve yeterli olması²⁴ olarak tanımlanmaktadır. Oysa “çoğunlukçu demokrasi” bundan farklı bir anlam taşımaktadır. “Çoğunlukçu demokrasi”, çoğunluğun mutlak ve sınırsız üstünlüğünü, yanılmazlığını ve doğruluğunu²⁵ ortaya koyan bir kavramdır. “Çoğunlukçu demokrasi” anlayışı, çoğunluğun iradesiyle ortaya çıkan, toplumun ortak iyiliğine yönelen, milli irade veya genel irade teorisinin ortaya koyduğu bir demokrasi anlayışıdır. Bu teoriye göre halkın ortak iyiliğine yönelen çoğunluk iradesinin toplumun ortak çıkarı ile çatışması düşünülemez. Bu durumda çoğunluk iradesi karşısında azınlık haklarının korunmasının da bir anlamı olmayacak, hatta bu azınlık hakları zararlı sayılacaktır²⁶. “Genel irade” teorisinin mimarı olan Rousseau, millete ya da halka ait olan egemenliği mutlaklaştırmış ve bu egemenliğin temel haklarla sınırlandırılması fikrinden özellikle uzak durmuştur²⁷. Çoğunlukçu demokrasi anlayışı aynı zamanda devlet organları arasında meclisin üstünlüğünü, dolayısıyla da meclisteki çoğunluğun üstünlüğünü gerektirmektedir. Dolayısıyla çoğunlukçu demokrasi anlayışında kuvvetler ayrılığı ilkesine, Anayasanın üstünlüğüne ve anayasa yargısına yer yoktur.

Demokrasinin otoriterizme yol açma ihtimali düşünüldüğü zaman, Rousseau'nun demokrasi kadar iç savaş ve karışıklığa yol açan başka bir re-

²² KAPLAN, s.270.

²³ LIJPHART, s.25.

²⁴ DAHL, (1993), s.169.

²⁵ Yusuf Şevki HAKYEMEZ, Çoğunlukçu Demokrasi, Rousseau ve Türk Anayasaları Üzerindeki Etkisi, AÜHF Dergisi, C.52, S.4., 2003, s.74.

²⁶ HAKYEMEZ, s.75.

²⁷ HAKYEMEZ, s.81.

Jim olmadığı yönündeki fikrinin haklılık payının olduğunu kabul etmek gerekir. Demokrasinin çoğunluğun sınırsız yönetme hakkı olduğu anlayışı benimsendiği zaman, çoğunluğun iradesini sınırsız bir şekilde azınlığa zorla kabul ettirmesini de kabul etmek gerekecektir. Ancak bu durumda demokrasi ile ulaşılmak istenen amaçtan uzaklaşmış olacaktır. Çoğunluğun sınırsız iktidarı demokrasiyi de ortadan kaldırabilir. Çünkü, demokrasinin işleyişinde çoğunluk ve azınlığın zaman içinde yer değiştirebilmesi gerekir. Oysa, çoğunluğa sınırsız iktidar verildiği takdirde, her zaman iktidarda kalmayı sağlayabilmek için demokrasi sürecini durdurabilme iktidarı da verilmiş olacaktır. Çoğunlukçu demokrasi anlayışında muhalefet engellenebilir, kösteklenebilir veya ezilebilir. Bu durumda da “çoğunluğun zorbalığı²⁸”ndan bahsedilir. Şu halde çoğunluğun sınırlandırılması, demokrasinin işlemesi için zorunludur²⁹. Çoğunluğun desteği ile toplumu yönetenlerin, elde ettikleri yönetme yetkisini toplum aleyhine kullanmalarının, demokrasi adına korunması mümkün değildir. Demokrasi, salt çoğunluğun iktidarını sağlamaktan ziyade çoğunluk ile azınlığın uzlaşmasını sağlayan bir sistemdir. Demokrasi, azınlığın haklarını güvence altında tutan ve çoğunluğun iktidarını dizginleyen bir sistemdir³⁰.

Demokrasinin hedeflerine ulaşma adına cevap bulması gereken sorulardan biri de şudur: Uzunca bir süre bir partinin iktidarda kalması, azınlıkta kalan kesimin bu süre boyunca çoğunluğun yönetimine katılmak zorunda kalması halinde, demokrasinin halkın yönetimi olma idealine ulaşıldığından bahsedilebilir mi? Lijphart’a göre ilk bakışta bir partinin iktidardan dışlanmış olması, demokrasi idealine aykırı görülebilir. Ona göre bu durumda da iktidar ve muhalefete destek veren seçmen kitlelerinin türdeş olmaları ve iktidardan uzak kalan partinin seçmenlerinin menfaat ve tercihleri iktidar tarafından karşılandığı takdirde “halkın yönetimi” ve “halk için yönetim” yani demokrasi idealinin gerçekleştiğinden bahsedilebilir. Ancak tekrar ifade etmek gerekir ki, seçmen kitleleri türdeş olmayan toplumlar için, azınlıktaki kesimin uzun süre iktidardan uzak kalması halinde, demokrasi idealinin gerçekleştiğinden bahsedilemez. Böyle toplumlarda hem partiler tarafından sunulan politikalar uyumlu değildir, hem de seçmenlerin tercih ve beklentileri arasında ciddi farklar mevcuttur³¹. Dolayısıyla azınlıkta kalan kesimin beklenti ve taleplerinin

²⁸ SARTORI, (1996), s.145.

²⁹ SARTORI, (1996), s. 26.

³⁰ Karl D. BRACHER, Demokrasinin Ahlakı Üzerine Düşünceler, (Çev. Hüseyin BAĞCI), Siyasal ve Sosyal Teori Seçme Yazılar, s.78.

³¹ Arend LIJPHART, Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in 36 Countries. New Haven: Yale University Press,1999, s.32.

Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları

yönetim tarafından karşılanması da pek gerçekleşmeyecektir. Çoğunluğu elinde bulunduran iktidar, azınlık ile uzlaşma çabasına girişmediği, girişse bile başarılı olamadığı takdirde, azınlıkta kalan muhalefetin dışlanmışlık psikolojisi içinde şiddet içerikli protestolara ya da başkaldırı yoluna³² müracaat etmesi, sistem dışı birtakım yöntemlere başvurması muhtemeldir.

Çoğunluğun yönetimi ile işletilen demokrasinin sağlıklı işleyebilmesi ve demokrasi idealini gerçekleştirebilmesi, bir başka ihtimalle de mümkündür. Bunun sağlanabilmesi için iktidarın düzenli bir şekilde el değiştirebildiği ve muhalefetin de seçim sonuçlarını adil ve kabul edilebilir bulduğu bir toplum yapısının olması³³ gerekir. Böylece, bir dönem için iktidardan uzak kalan, iktidarda talepleri dile getirilmeyen ve temsil edilmeyen görüşler, sonraki dönem ya da dönemlerde iktidara taşınacağı için toplumda denge sağlanmış olacaktır.

Bu arada belirtmek gerekir ki, çoğulcu bir demokraside iktidarın düzenli olarak el değiştireceğinin garantisi yoktur. Dolayısıyla, azınlıkta kalan kesim, güçlerinin sınırlandırıldığını, hatta varlıklarının tehlike altında olduğunu düşünebilmektedirler³⁴. Bu da “çoğunluğun diktası”, “sivil dikta”, “çoğunluğun zorbalığı” kavramlarının üretilmesine sebep olmaktadır. Böyle bir demokrasi anlayışında demokrasi adına zulüm işlenmiş olmaktadır. Bu da demokrasi kavramı ile ulaşılmak istenen bir netice değildir. Ayrıca, çoğunluğun diktatörlüğünün tek kişinin diktatörlüğünden farklı olduğunu iddia etmek de mümkün değildir³⁵.

Çoğulcu demokrasinin “Milli Egemenlik” anlayışının ürünü, çoğulcu demokrasinin de “Halk egemenliği” anlayışının ürünü olduğu ifade edilir. Esasında bilinenin tersine, “Milli Egemenlik” anlayışının “Halk Egemenliği” anlayışından farklı olarak çoğulcu demokrasi anlayışını beraberinde getirdiğini söylemek de mümkündür. Çünkü, “Milli Egemenlik” anlayışında halkın, temsilci ya da vekiline emir verme yetkisi olmadığından, parlamentoda çoğunluğa sahip kesime oy veren seçmenlerin, temsilcilerine vereceği emir ve talimatlarla azınlık üzerinde “çoğunluk tahakkümü” kurması mümkün olmayacaktır. Oysa “Halk Egemenliği” anlayışında halk (yani seçmen) temsilcisi ya da vekiline emir ve talimat verme imkanına sahip olduğu için, parlamentoda çoğunluğa sahip partiye oy veren seçmenlerin temsilcilerine vereceği emir

³² Nur ULUŞAHİN, “Liberal Demokrasinin Çıkmazı: Çatışma Karşısında Barış İçin Azınlık Çoğunluk İlişkisini Yeniden Düzenleme Gereği”, Anayasa Yargısı 24, Ankara, 2007, s. 623.

³³ LIJPHART, Çağdaş Demokrasiler, s.25.

³⁴ ULUŞAHİN, s.623.

³⁵ KAPLAN, s.268.

ve talimatlarla azınlık üzerinde “çoğunluk tahakkümü” kurması mümkün olabilecektir. Ayrıca “Millet” adına hareket etmek, “Halk” adına hareket etmekten daha büyük sorumluluk gerektirir. “Milli Egemenlik” anlayışında “Millet” kavramı, geçmişte yaşamış ve gelecekte yaşayacak fertleri kapsadığı için, çok daha geniş bir kesimi düşünmeyi gerektirecektir. Oysa “Halk Egemenliği” anlayışında “halk” sadece halihazırda yaşayan fertleri kapsadığı için, sadece bu fertleri ve dolayısıyla halkın çoğunluğunu tatmin ettiği takdirde amacına ulaşmış olacaktır.

Çoğulcu demokrasi anlayışı, çoğunluk yönetiminin çoğunlukçu demokrasi anlayışına kayma tehlikesini önleme kaygısından hareketle üretilmiş bir kavramdır. Çoğulcu demokrasi anlayışında da çoğunluğun yönetme hakkı bulunmaktadır. Ancak, azınlıkta kalan kesimin hakları da son derece önemlidir. Çoğulcu demokraside parlamentonun ve parlamentodaki çoğunluğun üstünlüğü kabul edilebilir ama sınırsız yetkilerinin olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Yukarıda da bahsedildiği gibi, çoğunluğun yönetimi, demokrasinin işlerliği için gereklidir ancak yeterli değildir. Demokrasi adına diğer unsurların da varlığı gerekmektedir³⁶. Günümüz demokrasilerinde artık çoğunluğun yönetme hakkının yanında temel hak ve hürriyetlerin güvence altında olması, anayasanın üstünlüğü, anayasaya uygunluk denetimi ve kuvvetler ayrılığının olması da aranan şartlardandır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesi yaşanan acı tecrübelerle birlikte, Dünya genelinde bu unsurların da kabul edilmesiyle, çoğunlukçu demokrasi anlayışı yerini çoğulcu demokrasi anlayışına yavaş yavaş terk etmeye başlamıştır. Artık, çoğunluğun bazen yanılabilceği, adalete hizmet etmeyeceği, hatta bilinçli olarak antidemokratik emelleri gerçekleştirebileceği anlaşılmıştır³⁷.

İdeal demokrasi uygulamasında, çoğunluğun yönetme hakkı ve yönetenlerin otoritesi ile yönetilenlerin hak ve hürriyetlerinin dengelenmesi gerekmektedir. Denilebilir ki ideal demokrasi “çoğunluğun sınırlı egemenliği³⁸”dir. Bu da ancak hukuk devletinde mümkün olacaktır. Hukuk devletinde devlet olma iradesi ile hürriyetçi, çoğulcu demokrasi arasında denge kurulmaktadır. Hukuk devletinde siyasal karar alma mekanizmasına katılacak olan temsilci ve yöneticiler, demokratik hukuk devletini korumak ve devamını sağlamakla yükümlüdürler³⁹.

³⁶ TURHAN, s.73; HAKYEMEZ, s.76.

³⁷ HAKYEMEZ, s.89-90.

³⁸ SARTORI, (1996), s. 34.

³⁹ KAPLAN, s.268-269.

Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları

Çoğulcu demokrasi anlayışı ile ilgili çalışmalarda genellikle iktidar ile muhalefet arasındaki ilişki, diğer bir ifade ile çoğunluk ile güçlü azınlık arasındaki ilişki üzerinde durulmaktadır. Oysa, güçlü olmayan azınlığın durumu ile pek ilgilenilmez. Güçlü azınlık, kendileri ile ilgili önemli konuları gündeme taşırken kendileri için önemli olmayan konuları pek gündemine almazlar. Bu durumda güçlü olmayan azınlıkların haklarının korunması ve bu alandaki taleplerinin gündeme getirilmesi açısından bir eksikliğin olduğunu kabul etmek gerekir. Bu eksikliği giderme adına sivil toplum kuruluşlarının faaliyetinde bulunması, bir çözüm olarak düşünülebilir. Bu kuruluşların faaliyetleri, çoğunlukçu demokrasi anlayışındaki çoğunluk sultasının engellenmesi adına önemli bir katkı sağladığı gibi, siyasi parti şeklinde örgütlenememiş küçük azınlıkların taleplerinin gündeme getirilmesine de aracılık edebilir⁴⁰.

IV. Liberal Demokrasi-Çoğulcu Demokrasi-İnsan Hakları İlişkisi

Liberalizmin asıl ele aldığı konunun bireysel özgürlükler olduğu bilinen bir gerçektir. Bireysel özgürlüklerin gereklerinin yerine getirilip getirilmediği, devlet iktidarının bu özgürlükleri sınırlayıp sınırlamadığı meselesi, liberalizm açısından asıl önemli olan konudur⁴¹. Diğer bir deyişle, kanunların nasıl yapıldığının, yönetimin nasıl iş başına geldiğinin liberalizm açısından çok da önemi yoktur. Yönetim nasıl iş başına gelirse gelsin, kanunlar nasıl yapılsa yapılsın, önemli olan o yönetimin ve çıkardığı kanunların bireysel özgürlükler açısından tehlike oluşturup oluşturmadığıdır. Oysa demokrasi, egemenliğin kime ait olduğu, yönetime kimin, nasıl geleceği ile ilgilidir⁴².

Ulus-Devlet anlayışının kokusunun sindiği, bireyci olmaktan ziyade Cumhuriyetçi olan klasik liberal demokrasinin kişilere eşit haklar tanıırken kolektif hakları reddettiği⁴³ ileri sürülür. Bu yaklaşımıyla Cumhuriyetçi liberal demokrasinin toplumdaki hakim grubun diğer gruplara kendi dilini, kültürünü, kimliğini dayattığı eleştirisiyle karşı karşıya kaldığı⁴⁴ ifade edilmek-

⁴⁰ İlhan TEKELİ, "Tek ve Çok Kademeli Demokrasi Kuramlarının Ontolojik Kabul-leri Üzerine", Doğu Batı-Düşünce Dergisi-S. 28, Ağustos-Eylül-Ekim 2004, s.197 vd.

⁴¹ Atilla YAYLA, Liberalizm, Ankara, 1992, s.13.

⁴² Ruhdan YUMER, "Hayek'çi Liberalizmin Temel İlkeleri", Siyasal ve Sosyal Teori Seçme Yazılar, s.110.; Murat NİŞANCI, "Liberal Demokrasi ile Popülist Demokrasi Arasındaki Gerginliğin Ekonomik Nedenleri", AÜEHFD, C.V, S.1-4 (2001), s.582-583.

⁴³ Sammy SMOOHA, "Types of Democracy and Modes of Conflict Management in Ethnically Divided Societies," Nations and Nationalism, Vol. 8, No. 4, 2002, s. 423-424.; ULUŞAHİN, s.622.

⁴⁴ ULUŞAHİN, s.617.

tedir. Böyle bir demokrasi anlayışının çoğulcu değil çoğunlukçu demokrasi anlayışını ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu da aslında liberal demokrasinin bir çelişkisi olarak görülebilir. Çünkü, bu anlayışta bir yandan bireyin haklarının korunması istenirken, diğer yandan çoğunlukçu demokrasi anlayışı ile azınlıkta kalan kesimin haklarının ihmal edilmesi kabul edilmektedir.

Hayek, Demokrasi ve liberalizmin birbirinden farklı yönlerinin olduğunu ileri sürmektedir. Şöyle ki, demokrasi, kanunların nasıl yapılacağı ile ilgili iken, liberalizm bu kanunların içeriği ile ilgilendir. Demokraside çoğunluğun iradesi doğru kabul edilirken, liberalizmde iradenin çoğunluğun iradesi olması yeterli değildir. Liberalizm açısından çoğunluğun iradesi olsa bile bu iradenin evrensel hukuk normlarına uygunluğu önemlidir. Demokrasi kimin yöneteceği ile ilgilendirken, liberalizm yöneten kim olursa olsun, ne kadar sınırlandırıldığı önemlidir⁴⁵. Bu durumda çoğunluğun yönetme hakkını tanımakla birlikte, azınlıkta kalan kesimlerin haklarının da korunabilmesini gerekli gören liberal demokrasinin aslında çoğulcu demokrasi anlayışını benimsediğini söylemek mümkündür. Bir başka ifade ile liberal demokrasi, hukukun üstünlüğü ilkesinin benimsendiği, bireysel hak ve özgürlüklerin güvence altında olduğu kısaca hukuk devleti ilkesinin geçerli olduğu çoğulcu bir sistemi ifade etmektedir⁴⁶. Hatta Hayek, “Devlet iktidarını sınırlandırıcı özellik göstermeyen” hakları insan hakları olarak bile görmez⁴⁷. Liberal batılı demokrasilerde, temsili demokrasi uygulamasıyla birlikte bireyin devletin bütün faaliyetlerine özgür ve eşit katılımı gereklidir⁴⁸.

⁴⁵ Friedrich A. HAYEK, *The Constitution of Liberty*, Routledge and Keagan Paul, London, 1960, 103. vd.

⁴⁶ Hasan TUNÇ, *Anayasa Hukukuna Giriş*, Ankara 1999, s.190.; Fuat KEYMAN, “Nasıl Bir Liberal Demokrasi?”, *Diyalog*, S.1, 1996/1, s.98.; Nihat BULUT, “Demokrasiyi İdeal Anlamına Yaklaştırma Çabası Olarak Radikal Demokrasi”, *AÜEHF Dergisi*, C.VII, S.1-2, Haziran 2003, s.66; Zühtü ARSLAN, “İki Anayasa, İki Tarz-ı Demokrasi: Avrupa Anayasası ve Türk Anayasası Üzerine Notlar”, *Anayasa Yargısı*, Anayasa Mahkemesinin 43. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumunda Sunulan Bildiriler, 28-29 Nisan 2005, Ankara. s.366.; Mustafa ERDOĞAN, *Anayasal Demokrasi*, Siyasal Yayınevi, Ankara 2001, s.241 vd.; Levent KÖKER, *Demokrasi Üzerine Yazılar*, Ankara 1992, s.29.; Coşkun Can AKTAN, “Demokrasi, Liberalizm ve Sınırlı Devlet”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Yıl 5, S.25., Ocak-Şubat 1999, s.142.

⁴⁷ Friedrich A. HAYEK, *Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük: Sosyal Adalet Serabı*, (Çev. Mustafa ERDOĞAN), Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul, 1995, s.145.

⁴⁸ Ulrich CARMEN, “Human Rights in the Constitutions of Western World: Some Interpretational Trends”, *Comparative Constitutional Law*, Der. Mahindra P. Sing, Lucknow: Eastern Book Co.1989, s.376. TURHAN, (1993), s.411’den naklen.

Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları

“Liberal Demokrasi”, günümüzde, batılı toplumsal-siyasal örgütlenme tarzının, kurumsallaşmış niteliklerini ifade eden terim olarak kullanılmaktadır. Ancak, bu tanımdan, “Liberal Demokrasi”nin sadece demokrasinin kurumlarını ve hükümet kurma yöntemlerini izah eden bir tariften ibaret olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Liberal demokrasi kavramının ifade ettiği daha derin ve geniş bir anlam vardır. Bu anlam, mükemmel toplumsal-siyasal yönetimin ne olduğu sorusuna verdiği cevaptır. Bu cevap: Fransız devrimine ve onun başlangıç noktası olan aydınlanma çağı filozoflarının ideallerine kadar uzanan demokrasi hareketinin, insan hak ve hürriyetlerinin varlığını esas alan, bireysel eşitlik ve özgürlüğü tesis etme gayreti içinde, toplumsal-siyasal kurumsallaşmanın gereğini ifade eden bir anlayışı ortaya koyar. Liberal demokrasi yerine “özgürlükçü demokrasi”, “çoğulcu demokrasi” terimleri de kullanılmaktadır. Türk Anayasal sisteminin tercihinin de “liberal demokrasi”den yana olduğunu kabul etmek gerekir. Çünkü, 1982 Anayasası’nın daha Başlangıç kısmında “hürriyetçi demokrasi”den bahsedilmektedir. Ayrıca Anayasa’nın siyasal çoğunluğu sınırlandıran birçok kuruma yer verdiği görülmektedir. Bu düzenleme tarzının da nedeni açıktır: “çoğunluğa karşı güvensizlik”⁴⁹.

Robert Dahl, liberal demokrasinin varlığı için “asgari usulü şartlar” adını verdiği şartlarını şu şekilde saymıştır⁵⁰;

- Devlet politikası ve hükümet kararları üzerindeki kontrol yetkisi, anayasal olarak, seçimle iş başına gelmiş görevlilere ait olmalıdır.
- Her vatandaşa –kanunla belirlenmiş objektif şartlara sahip olmak kaydıyla- seçimlerde oy kullanma hakkı verilmelidir.
- Seçimler özgür ve adil olmalıdır. Yöneticiler, düzenli aralıklarla yapılan, adil bir biçimde yürütülen, her türlü baskı ve iradeyi sakatlayıcı etkiden arındırılmış seçimlerle iş başına gelmelidir.
- Kanunla belirlenmiş objektif şartları taşımak kaydıyla, seçimle gelinecek makamlar açısından herkese imkan tanınmalıdır.
- Vatandaşlar cezalandırılma tehdidi altında olmaksızın, geniş anlamıyla siyasal meseleler hakkında, görevlilerin, yönetimin, rejimin, sosyal ekonomik düzenin ve yürürlükte bulunan ideolojinin eleştirisi de dahil olmak üzere, kendi düşüncelerini ifade etme hakkına sahip olmalıdır.

⁴⁹ ARSLAN, s.367.

⁵⁰ Robert A.DAHL, Polyarchy, Participation and Opposition, New Haven, Yale University Press, 1971, s 1-5.

- Vatandaşlar, alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma hakkına sahip olmalıdır.
- Vatandaşların temel hakları güvence altında olmalı ve çeşitli ideallerini gerçekleştirebilmek için, -şiddet içermemek kaydıyla- siyasal partiler ve çıkar grupları da dahil, özerk kuruluşlar ve örgütler oluşturma imkânına sahip olmalıdır.

Son üç şartın insan haklarıyla doğrudan ilgili olan şartlar olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Hem ifade hürriyeti hem de siyasi faaliyette bulunma hürriyeti, en temel insan hakları olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaten liberal demokrasinin şartlarından biri olarak sayılan temel hakların güvence altında olması şartı, temel hakları bütünüyle kapsayıcı niteliktedir.

V. Katılma Hakları ile Demokrasi İlişkisi

Doktrinde, insanların sahip oldukları hakların düzenlendikleri alana göre, kamu hakları ve özel haklar olarak ikiye ayrılarak ele alındığı⁵¹ görülmektedir. İnsan hakları denildiğinde ilk akla gelen de kamu hakları olmaktadır. Kamu haklarını, Jellinek'in klasik tasnifine göre, "negatif statü hakları", "pozitif statü hakları", "aktif statü hakları" şeklinde tasnif etmek⁵² mümkün olduğu gibi, "bireysel haklar" ve "kollektif haklar" olarak da tasnif etmek⁵³ mümkündür.

"Aktif statü hakları" kavramı, vatandaşın devlet yönetimine katılımı için kullanılan kavramdır. Yani siyasal katılma haklarını karşılamaktadır. Siyasal katılma iktidarın halk iradesine dayandırılması fikrinden doğan bir kavramdır⁵⁴. Demokrasi de en yalın haliyle halkın yönetimi, halkın iktidarı, halkın yönetime katılması olduğuna göre, siyasi haklar yani siyasal katılma hakları, demokrasi uygulamasını hayata geçiren haklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Demokratik bir rejimde vatandaşlar, hür ve eşit bir şekilde yönetime katılma hakkına sahiptir. Siyasal katılma, demokratik rejimlerde çeşitli yollarla gerçekleşmektedir: Vatandaşlar, seçimlerde ve referandumlarda oy kullanmanın yanı sıra bir siyasi partiye girerek, diğer sivil toplum kuruluşlarına girerek, çeşitli miting ve yürüyüşlere katılarak da bu haklarını kullanabilirler.

⁵¹ Kemal GÖZLER, *Hukuka Giriş*, Ekin Yayınevi, 5. Baskı, Bursa, 2008, s.282-283.

⁵² Bülent ALGAN, *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2007, s.38.; Yaşar SALİHPAŞAOĞLU, *Türkiye'de Basın Özgürlüğü*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2007, s.77.; GÖZLER, s.284-285.

⁵³ İbrahim Ö. KABOĞLU, *Kollektif Özgürlükler*, DÜHFY., Diyarbakır, 1989, s.6.; KABOĞLU, *Özgürlükler Hukuku*, AFA Yayınevi, İstanbul, 1993, s197 vd.

⁵⁴ Münci KAPANİ, *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1989., s.130.

Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları

Siyasal katılma seçimlerde oy kullanmada olduğu gibi, bireyin tek başına iktidarın kararlarını etkilemeye yönelik yaptığı eylemlerle⁵⁵ bireysel olarak gerçekleştirilebileceği gibi, siyasi parti, dernek, meslek örgütü gibi örgütler vasıtasıyla kollektif olarak da gerçekleştirilebilir. Bu noktada “kollektif hak” kavramı ortaya çıkmaktadır. Sadece toplu hareketle ve bir toplulukla kullanılabilen, topluluk olmaksızın kullanılması mümkün olmayan haklar “kollektif haklar”dır⁵⁶. J. Donnelly’e göre bireyler hem tek tek hem de bir topluluk üyesi sıfatıyla insan haklarına sahiptir. Topluluk üyesi sıfatıyla sahip olunan haklar da aslında topluluğun değil, topluluk üyesi olan bireylerin haklarıdır⁵⁷. Toplulukların da hakları olabilir. Ancak bu haklara insan hakları demek mümkün değildir⁵⁸. Ancak, diğer taraftan Gemalmaz ve Kaboğlu, kollektif hakların öznesinin bir grup, topluluk ya da halk olabileceğini⁵⁹ ifade etmektedir. Kollektif hakların öznesi ister birey isterse topluluk olsun, her halükarda doğrudan ya da dolaylı olarak insan haklarına dayanmaktadır. Bu yönüyle de demokrasi ile insan hakları ilişkisinin yoğun olduğunu kabul etmek gerekecektir.

Demokrasi uygulaması, siyasi katılma ve kollektif hakların kullanılması alanında en aktif fonksiyon siyasi partiler tarafından icra edilmektedir. Siyasi partilerin gelişimi ile demokrasinin gelişiminin paralel olduğu görülmektedir⁶⁰. Siyasi partiler modern devletlerde demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Siyasi parti, bir program etrafında toplanmış, siyasi iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacını güden, sürekli bir örgüte sahip kuruluştur. İktidarı elde etme yada paylaşma amacı, siyasi partiyi diğer sosyal gruplardan ayıran en önemli özelliğidir⁶¹. Duverger’e göre “Partisiz bir rejim, doğum, servet ya da mevki bakımından seçilmiş yönetici elitlerin sürekliliğini sağlar. Halktan bir adamın yönetici bir oligarşiye girebilmesi için büyük bir çaba göstermesi, burjuva eğitiminin basamaklarını tırmanarak, doğduğu sınıfla temasını kes-

⁵⁵ Ersin KALAYCIOĞLU, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İÜSBF Yayınları, İstanbul, 1993, s.189.

⁵⁶ KABOĞLU, (1989), s.34.

⁵⁷ Jack DONNELLY, Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları, (Çev. Mustafa Erdogan-Levent Korkut, Yetkin Yayınevi, Ankara, 1995), s.30-31.

⁵⁸ DONNELLY, s.153-159.

⁵⁹ Mehmet Semih GEMALMAZ, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, 3. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2001., s.470.; KABOĞLU, (1989), s.56-64.

⁶⁰ Maurice DUVERGER, Siyasi Partiler, (Çev.Ergun ÖZBUDUN), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974.

⁶¹ KAPANİ, s.160.

mesi gerekir. Partisiz bir rejim tutucu bir rejim olmak zorundadır. Böyle bir rejimde, ya oy hakkı mülkiyete dayanır ya da halka kendi içinden gelmeyen liderler empoze etmek suretiyle genel oyun felce uğratılmasına çalışılır. Bu sistem demokrasiye partiler rejiminden daha uzaktır.”⁶²

Siyaset sahnesinin ve siyasi katılmanın baş aktörleri şüphesiz siyasi partilerdir. Ancak siyasi partiler bu alanda yalnız değildir. Yardımcı oyuncu olarak baskı grupları ya da menfaat grupları da önemli roller üstlenmiştir. “Baskı Grupları, ortak menfaatler veya idealler etrafında birleşen ve bunları gerçekleştirmek için siyasi iktidar üzerinde etki yapmaya çalışan örgütlenmiş gruplardır.”⁶³ Baskı grubunda siyasi iktidarı “etkileme” amacı ayırt edici özelliktir. Baskı grubu ya doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak siyasal kararları etkilemeye çalışır. Baskı grubu ya doğrudan taleplerini dile getirir ya da dolaylı olarak, kamuoyunu etkilemeye çalışır.⁶⁴

Vatandaşların tek başlarına siyasi iktidarı etkilemeleri son derece zordur. Oysa toplu olarak yürüttükleri birtakım eylemlerle, çok daha etkili bir biçimde siyasi iktidarı etkileyebilmeleri mümkündür. Bu da ancak baskı grupları ile mümkün olacaktır. Halkın yönetimi mümkün olduğunca yoğun bir şekilde etkileyebilmesi, demokrasi idealinin gerçekleştirilebilmesi için önemlidir. Bu fonksiyonu ile günümüz demokrasisinde kolektif hakların işletilme aracı olarak baskı gruplarının önemi kendisini hissettirmektedir.

SONUÇ

Çoğulcu, özgürlükçü bireyci anlayışın hakim anlayış olması sebebiyle, günümüzde demokrasi kavramının dikkat çeken bir diğer yönü de insan hakları kavramı ile birlikte kullanılıyor olmasıdır. Günümüzde insan haklarının güvence altında olması ve korunması gereği üzerinde bir konsensüsün olduğu söylenebilir. Ancak, insan haklarının korunmasının devlet ana gayesi olduğu anlayışında bir konsensüsün olduğunu söylemek güçtür. Özellikle nelerin demokratik karar alma mekanizmalarına konu olabileceği, nelerin olamayacağı konusunda bir açıklığın olduğunu söylemek zordur. Eğer gerçek anlamda bir demokrasi uygulaması isteniyorsa, insan hakları alanındaki güvencelerin -demokrasi araçlarıyla da olsa- kaldırılabilmesinin mümkün olmaması gerekir.

⁶² DUVERGER, s.85.

⁶³ KAPANİ, s.193.

⁶⁴ KAPANİ, s.193-194.

Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları

Demokraside özgürlük herkesin yönetime serbestçe katılımını sağlarken, eşitlik de insanların her türlü farklılığına rağmen, insan onurunun korunması gereğinden dolayı, eşit bir şekilde bu yönetime katılabilmesi anlamına gelmektedir. Bu iki unsur demokrasi için olmazsa olmaz şartlar olarak ifade edilmektedir.

Temel hak ve hürriyetlerin, demokratik sürecin ayrılmaz parçası olduğunu kabul etmek gerekir. Çünkü ifade hürriyeti, seçme ve seçilme, siyasi parti kurma ve partiye üye olma, kısaca siyasi faaliyette bulunma hürriyeti, demokrasi uygulamasını gerçekleştirebilmek için zorunludur. Karar alma sürecinde temsilcilerin oy birliğini her konuda aramak, demokrasi ideali için en uygun yöntem olsa da, böyle bir tercih pratikte karar alma sürecini işlemez hale getirecektir.

Çoğunlukçu demokrasi anlayışında muhalefet engellenebilir, kösteklenebilir veya ezilebilir. Bu durumda da “çoğunluğun zorbalığı”ndan bahsedilir. Şu halde çoğunluğun sınırlandırılması, demokrasinin işlemesi için zorunludur. Çoğunluğun desteği ile toplumu yönetenlerin, elde ettikleri yönetme yetkisini toplum aleyhine kullanmalarının, demokrasi adına korunması mümkün değildir. Demokrasi, salt çoğunluğun iktidarını sağlamaktan ziyade çoğunluk ile azınlığın uzlaşmasını sağlayan bir sistemdir. Demokrasi, azınlığın haklarını güvence altında tutan ve çoğunluğun iktidarını dizginleyen bir sistemdir.

Çoğunluğun yönetimi ile işletilen demokrasinin sağlıklı işleyebilmesi ve demokrasi idealini gerçekleştirebilmesi mümkündür. Bunun sağlanabilmesi için iktidarın düzenli bir şekilde el değiştirebildiği ve muhalefetin de seçim sonuçlarını adil ve kabul edilebilir bulduğu bir toplum yapısının olması gerekir.

Çoğulcu demokrasi anlayışı, çoğunluk yönetiminin çoğunlukçu demokrasi anlayışına kayma tehlikesini önleme kaygısından hareketle üretilmiş bir kavramdır. Çoğulcu demokrasi anlayışında da çoğunluğun yönetme hakkı bulunmaktadır. Çoğulcu demokraside parlamentonun ve parlamentodaki çoğunluğun üstünlüğü kabul edilebilir ama sınırsız yetkilerinin olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Günümüz demokrasilerinde artık çoğunluğun yönetme hakkının yanında temel hak ve hürriyetlerin güvence altında olması, anayasanın üstünlüğü, anayasaya uygunluk denetimi ve kuvvetler ayrılığının olması da aranan şartlardandır.

İdeal demokrasi uygulamasında, çoğunluğun yönetme hakkı ve yönetenlerin otoritesi ile yönetilenlerin hak ve hürriyetlerinin dengelenmesi gerek-

Yrd. Doç. Dr. Bülent YAVUZ

mektedir. Denilebilir ki ideal demokrasi “çoğunluğun sınırlı egemenliği”dir. Bu da ancak hukuk devletinde mümkün olacaktır. Hukuk devletinde devlet olma iradesi ile hürriyetçi, çoğulcu demokrasi arasında denge kurulmaktadır.

KAYNAKÇA:

- AKTAN, Coşkun Can :“Demokrasi, Liberalizm ve Sınırlı Devlet”, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl 5, S.25., Ocak-Şubat 1999.
- ALGAN, Bülent : Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2007
- ARSLAN, Zühtü :“İki Anayasa, İki Tarz-ı Demokrasi: Avrupa Anayasası ve Türk Anayasası Üzerine Notlar”, Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesinin 43. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumunda Sunulan Bildiriler, 28-29 Nisan 2005, Ankara.
- BRACHER, Karl D.: Demokrasinin Ahlakı Üzerine Düşünceler, (Çev. Hüseyin BAĞCI), Siyasal ve Sosyal Teori Seçme Yazılar.
- BULUT, Nihat :“Demokrasiyi İdeal Anlamına Yaklaştırma Çabası Olarak Radikal Demokrasi”, AÜEHF Dergisi, C.VII, S.1-2, Haziran 2003
- CARPEN, Ulrich :“Human Rights in the Constitutions of Western World: Some Interpretational Trends”, Comparative Constitutional Law, Der. Mahindra P. Sing, Lucknow: Eastern Book Co.1989.
- COHEN, Carl :Democracy, North Carolina: University of Georgia Press, 1971.
- DAHL, Robert : Demokrasi ve Eleştirileri, Çeviren Levent Köker, Yetkin Yayınevi, Ankara 1993.
- DAHL, Robert :Polyarchy, Participation and Opposition, New Haven, Yale University Press, 1971.
- DONNELLY, Jack : Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları, Çev.: Mustafa Erdogan-Levent Korkut, Yetkin Yay., Ankara, 1995
- DUVERGER, Maurice : Siyasi Partiler, (Çev.Ergun ÖZBUDUN), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974.

Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları

- ERDOĞAN, Mustafa: Anayasal Demokrasi, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001
- GEMALMAZ, Mehmet Semih : Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, 3. Baskı, Beta yayınları, İstanbul, 2001.
- GÖZLER, Kemal : Hukuka Giriş, Ekin Yayınevi Bursa, 2008.
- HAKYEMEZ, Yusuf Şevki :Çoğunlukçu Demokrasi, Rousseau ve Türk Anayasaları Üzerindeki Etkisi, AÜHF Dergisi, C.52, S.4., 2003
- HAYEK, Friedrich A.(1995): Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük: Sosyal Adalet Serabı, (Çev. Mustafa ERDOĞAN), Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul, 1995
- HAYEK, Friedrich A. : The Constitution of Liberty, Routledge and Keagan Paul, London, 1960
- KABOGLU, İbrahim Ö. (1989) : Kolektif Özgürlükler, DÜHFY., Diyarbakır, 1989.
- KAPANİ, Münci : Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi, Ankara 1989.
- KAPLAN, İbrahim: “Demokrasi-Hukuk-Otorite”, AÜSBF Dergisi, C.49., S.1., Ankara, 1994
- KEYMAN, Fuat :“Nasıl Bir Liberal Demokrasi?”, Diyalog, S.1, 1996/1
- KÖKER, Levent : Demokrasi Üzerine Yazılar, Ankara 1992
- KUÇURADI, İonna : Yirmibirinci Yüzyılın Eşiğinde Demokrasi Kavramı ve Sorunları, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı.
- LIJPHART, Arend (1999) : Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in 36 Countries. New Haven: Yale University Press,1999.
- LIJPHART, Arend : Çağdaş Demokrasiler, Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri, Çev. Ergun ÖZBUDUN-Ersin ONULDURAN, Yetkin Yayınları, Ankara.
- LIPSON, Leslie : “Demokrasinin Felsefesi”, Çev. Mustafa ERDOĞAN, Sosyal ve Siyasal Teori: Seçme Yazılar, Ankara, 1993.
- NİŞANCI, Murat : “Liberal Demokrasi ile Popülist Demokrasi Arasındaki

Yrd. Doç. Dr. Bülent YAVUZ

Gerginliğin Ekonomik Nedenleri”, AÜEHFD, C.V, S.1-4
2001.

SALİHPAŞAOĞLU, Yaşar : Türkiye’de Basın Özgürlüğü, Seçkin Yayınevi,
Ankara, 2007.

SARTORI, Giovanni: Demokrasi Teorisine Geri Dönüş, (Çev. Tuncer
KARAMUSTAFAOĞLU-Mehmet TURHAN), Yetkin
Yayınevi, Ankara, 1996

SARTORI, Giovanni : Demokrasi Kuramı, Çev.: Deniz Baykal, Siyasi ilimler
Türk Derneği, Yayın No:23, Ankara.

SEZEN, Sami :Seçim ve Demokrasi, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1993.

SMOOHA, Sammy: “Types of Democracy and Modes of Conflict Management
in Ethnically Divided Societies,” Nations and Nationalism,
Vol. 8, No. 4, 2002.

TEKELİ, İlhan :“Tek ve Çok Kademeli Demokrasi Kuramlarının Ontolojik
Kabulleri Üzerine”, Doğu Batı-Düşünce Dergisi-Sayı 28-
2004.

TUNÇ, Hasan :“Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı”,
GÜHF Dergisi, Prof.Dr. Attila ÖZER’e Armağan, Haziran-
Aralık 2008, C.XII, S.1-2, Ankara 2010.

TUNÇ, Hasan :“Anayasa Hukukuna Giriş, Ankara 1999.

TURHAN, Mehmet: “Anayasamız ve Demokratik Toplum Düzeninin
Gerekleri”, Anayasa Yargısı 8, Ankara, 1991

TURHAN, Mehmet: “Çoğunluk İlkesi”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Dergisi, S.4, 1988.

ULUŞAHİN, Nur : “Liberal Demokrasinin Çıkmazı: Çatışma Karşısında
Barış İçin Azınlık Çoğunluk İlişisini Yeniden Düzenleme
Gereği”, Anayasa Yargısı 24, Ankara, 2007.

YAYLA, Atilla : Liberalizm, Ankara, 1992

YUMER, Ruhdan :“Hayek’çi Liberalizmin Temel İlkeleri”, Siyasal ve Sosyal
Teori Seçme Yazılar.